MACIEJ SZPUNAR
FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA
Az ismertetés napja: 2017. december 13.[1]

C-558/16. sz. ügy

Doris Margret Lisette Mahnkopf,
Sven Mahnkopf
részvételével

(a Kammergericht Berlin [berlini regionális felsőbíróság, Németország] által benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem)

Előzetes döntéshozatal – A szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség – Európai öröklési bizonyítvány – Hatály – A túlélő házastárs örökrészének az európai öröklési bizonyítványban való feltüntetésére vonatkozó lehetőség

I. Bevezetés

1. A jelen előzetes döntéshozatal iránti kérelem a második olyan kérelem, amelyben egy nemzeti bíróság az öröklési ügyekre irányadó joghatóságról, az alkalmazandó jogról, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az öröklési ügyekben kiállított közokiratok elfogadásáról és végrehajtásáról, valamint az európai öröklési bizonyítvány bevezetéséről szóló, 2012. július 4-i 650/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet[2] rendelkezéseinek értelmezését kéri a Bíróságtól.

2. A nemzeti bíróság által a Kubicka ügyben[3] előterjesztett előzetes döntéshozatal iránti kérelem az öröklési jog és a dologi jog elhatárolására vonatkozott. Jelen ügyben a kérdést előterjesztő bíróság az öröklési jog és a házassági vagyonjogi rendszer elhatárolásával kapcsolatos kérdés eldöntését kéri a Bíróságtól. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésekkel az előterjesztő bíróság tehát azt kívánja megállapítani, hogy a túlélő házastársat a Bürgerliches Gesetzbuch (német polgári törvénykönyv, a továbbiakban: BGB) 1371. §-ának (1) bekezdése alapján megillető örökrész feltüntethető-e az európai öröklési bizonyítványban. A kérdést előterjesztő bíróság azt is tisztázni kívánja továbbá, hogy milyen joghatások kötődnek az ilyen örökrészre vonatkozó információnak az európai öröklési bizonyítvány szövegében történő esetleges feltüntetéséhez.

1 Eredeti nyelv: lengyel.

2 HL 2012. L 201., 107. o.; helyesbítések: HL 2012. L 201., 134. o.; HL 2012. L 201., 132. o.

3 Lásd: 2017. október 12-i ítélet (C-218/16, EU:C:2017:755).

II. A jogi keret

A. Az uniós jog

3. A 650/2012 rendelet (11), (12) és (71) preambulumbekezdése a következőképpen rendelkezik:

„(11) E rendelet nem lehet alkalmazandó a polgári jog örökléstől eltérő területeire. Az egyértelműség érdekében a rendelet hatálya alól kifejezetten ki kell zárni néhány olyan kérdést, amely öröklési üggyel kapcsolatosnak tekinthető.

(12) Ennek megfelelően e rendelet nem lehet alkalmazandó a házassági vagyonjoggal kapcsolatos kérdésekre, beleértve az egyes jogrendszerekben házassági szerződésként ismert megállapodásokat is, amennyiben azok nem foglalkoznak öröklési kérdésekkel, valamint a házasságéval hasonló joghatásúnak tekintett kapcsolatokra vonatkozó vagyonjogi rendszereket. Az egy adott öröklés ügyében az e rendelet értelmében eljáró hatóságoknak mindazonáltal az örökhagyó hagyatékának és a kedvezményezetteknek jutó részesedés meghatározása során a helyzettől függően figyelembe kell venniük a házassággal vagy az örökhagyó hasonló jogviszonyával kapcsolatos vagyonjogi helyzet megszűnését is.

[…]

(71) A bizonyítványnak valamennyi tagállamban azonos joghatással kell bírnia. Önmagában nem képezhet végrehajtható jogcímet, azonban bizonyító erővel kell bírnia, továbbá feltételezni kell, hogy hitelesen bizonyítja az öröklésre alkalmazandó jognak vagy a bizonyos tényezőkre alkalmazandó egyéb jognak megfelelően megállapított tényezőket, például a végintézkedések tartalmi érvényességét. A bizonyítvány bizonyító ereje nem terjedhet ki az e rendeletben nem szabályozott kérdésekre, mint például a hozzátartozói minőség kérdésére, vagy annak eldöntésére, hogy egy vagyontárgy tulajdonjoga az örökhagyót illette-e meg […].”

4. A 650/2012 rendelet 1. cikkének (1) bekezdése és (2) bekezdésének d) pontja a következőképpen rendelkezik:

„(1) Ezt a rendeletet az öröklésre kell alkalmazni. […]

(2) E rendelet hatálya nem terjed ki a következőkre:

[…]

d) a házassági vagyonjoggal és az ilyen kapcsolatokra alkalmazandó jog szerint a házassággal hasonló joghatásúnak tekintett kapcsolatokra alkalmazandó vagyonjogi jogszabályokkal kapcsolatos kérdésekre;

[…]”.

5. A 650/2012 rendelet 3. cikke (1) bekezdésének a) pontja szerint:

„»öröklés« az örökhagyó vagyonában bekövetkező jogutódlás; amely a vagyontárgyak, jogok és kötelezettségek haláleset miatti átszállásának valamennyi formáját magában foglalja, akár végintézkedés szerint megvalósuló átruházás, akár törvényes öröklés révén történő átszállás útján”.

6. A 650/2012 rendeletnek „Az alkalmazandó jog hatálya” című 23. cikkének (1) bekezdése és (2) bekezdésének b) pontja alapján:

„(1) A 21. cikk vagy a 22. cikk alapján meghatározott jog az öröklés egészére irányadó.

(2) Ez a jog az irányadó különösen a következőkre:

[…]

b) a kedvezményezettek, a részesedésük és az örökhagyó által esetlegesen rájuk ruházott kötelezettségek meghatározása, valamint egyéb öröklési jogok meghatározása, a túlélő házastárs vagy élettárs öröklési jogait is ideértve;

[…]”.

7. A 650/2012 rendelet „Európai öröklési bizonyítvány” című VI. fejezete az uniós jog ezen eszközére vonatkozóan számos rendelkezést tartalmaz. Ezek közül a 62. és 63. cikk ismerteti az európai öröklési bizonyítvány bevezetésének célját:

„*62. cikk*

Az európai öröklési bizonyítvány bevezetése

(1) Ez a rendelet bevezeti az európai öröklési bizonyítványt (a továbbiakban: a bizonyítvány), amelyet más tagállamban történő felhasználás céljából állítanak ki, és amely a 69. cikkben felsorolt joghatásokkal bír.

(2) A bizonyítvány használata nem kötelező.

(3) A bizonyítvány nem lép a tagállamokban hasonló célokra használt belföldi okiratok helyébe. A más tagállamban történő felhasználás céljából kiállított bizonyítvány azonban abban a tagállamban is bír a 69. cikkben felsorolt joghatásokkal, amelynek hatóságai azt e fejezettel összhangban kiállították.

63. cikk

A bizonyítvány rendeltetése

(1) A bizonyítvány azon örökösök, az öröklésben közvetlen jogokkal rendelkező hagyományosok, és azon végrendeleti végrehajtók vagy hagyatéki gondnokok általi használatra szolgál, akiknek egy másik tagállamban kell hivatkozniuk jogállásukra vagy gyakorolni jogaikat örökösként vagy hagyományosként, és/vagy gyakorolni jogosítványaikat végrendeleti végrehajtóként vagy hagyatéki gondnokként.

(2) A bizonyítvány különösen az alábbiak közül egy vagy több bizonyítására használható:

a) a bizonyítványban említett minden örökös, illetve adott esetben hagyományos jogállása és/vagy jogai és az őket megillető részesedés a hagyatékban;

[…]”.

8. A 650/2012 rendeletnek „A bizonyítvány tartalma” című 68. cikkének f), h) és l) pontja a következőkről rendelkezik:

„A bizonyítvány a kiállítása rendeltetéséhez szükséges mértékben a következő adatokat tartalmazza:

[…]

f) az örökhagyó adatai: családi név (adott esetben születési név), utónév (utónevek), nem, születési idő és hely, családi állapot, állampolgárság, személyi azonosító szám (adott esetben), az elhalálozás időpontjában érvényes cím, az elhalálozás ideje és helye;

[…]

h) információ az örökhagyó által kötött házassági szerződésről vagy adott esetben az örökhagyó által olyan kapcsolat keretében kötött szerződésről, amelyet az ilyen kapcsolatra alkalmazandó jog szerint a házassággal hasonló joghatásúnak tekintenek, valamint információ az örökhagyó házassági vagy azzal egyenértékű jogviszonnyal kapcsolatos vagyonjogi helyzetéről;

[…]

l) az egyes örökösöket megillető örökrész, valamint adott esetben valamely adott örököst megillető jogok és/vagy vagyontárgyak felsorolása;

[…]”.

9. Az európai öröklési bizonyítvány joghatásairól a 650/2012 rendelet 69. cikke rendelkezik. E cikk (1), (2) és (5) bekezdése szerint:

„(1) A bizonyítvány külön eljárás nélkül valamennyi tagállamban joghatással bír.

(2) Vélelmezni kell, hogy a bizonyítvány hitelesen bizonyítja az öröklésre alkalmazandó jognak vagy a bizonyos tényekre alkalmazandó egyéb jognak megfelelően megállapított tényeket […].

(5) A bizonyítvány olyan okirat, amely érvényes jogcímet képez – az 1. cikk (2) bekezdése k) és l) pontjának sérelme nélkül – a hagyaték tárgyát képező vagyontárgynak valamely tagállam megfelelő nyilvántartásába való bejegyzéséhez.”

B. A német jog

10. A német jogban a Bürgerliches Gesetzbuch rendelkezései rögzítik a házassággal kapcsolatos vagyonjogi rendszer megszűnésének esetében végzett vagyonjogi elszámolásokra vonatkozó szabályokat. A rendelkezések közül a BGB 1931. §-a (1) bekezdésének első mondata és (3) bekezdése a következőképpen rendelkezik:„(1) Az örökhagyó túlélő házastársát első rendbeli rokonok mellett az örökség egynegyede, második rendbeli rokonok vagy nagyszülők mellett az örökség fele illeti meg törvényes örökösként. […]

(2) […]

(3) A jelen § nem érinti a BGB 1371. §-ában foglalt rendelkezést.

(4) […]”.

11. A BGB 1371. §-a szerint:„(1) Ha a vagyonjogi rendszer az örökhagyó elhalálozása miatt szűnik meg, a közszerzemény megosztására úgy kerül sor, hogy a túlélő házastárs törvényes örökrésze megnövekszik az örökség egynegyedével; ennek körében nem bír jelentőséggel, hogy a házastársak bármelyike szert tett-e tényleges vagyongyarapodásra.

(2) Az a túlélő házastárs, aki nem minősül sem örökösnek, sem hagyományosnak, az 1371–1373. § és az 1390. § alapján követelheti a közszerzemény megosztását; ebben az esetben a túlélő házastársat […] megillető kötelesrész mértékét a házastársnak a nem megnövelt törvényes örökrésze határozza meg.

(3) Amennyiben a túlélő házastárs visszautasítja az örökséget, a közszerzemény megosztásán kívül követelheti az őt megillető kötelesrészt, még abban az esetben is, amennyiben az öröklési jog rendelkezései szerint nem lett volna rá jogosult; ez nem vonatkozik azokra az esetekre, amelyekben a házastárs a másik házasféllel kötött szerződésben lemondott a törvényes örökrészről vagy a kötelesrészre vonatkozó jogáról.

(4) Amennyiben az örökhagyónak vannak olyan öröklésre jogosult leszármazói, akik nem az elhalálozása miatt megszűnő házasságból származnak, a túlélő házastárs köteles az (1) bekezdés alapján megszerzett egynegyedből – ha erre e leszármazóknak szükségük van – részükre a megfelelő képzéshez szükséges eszközöket biztosítani.”

III. Az alapeljárás

12. Lutz G. Mahnkopf 2015. augusztus 29-én hunyt el, özvegyét, Doris M. L. Mahnkopfot és fiát, Sven Mahnkopfot hátrahagyva. D. Mahnkopf és S. Mahnkopf a kérdést előterjesztő bíróság előtt folyó eljárás résztvevői.

13. Az örökhagyó – halálának napjáig – az eljárás egyik résztvevőjének, D. Mahnkopfnak a házastársa volt. A házastársak közötti jogviszonyban a német jog szerinti közszerzeményi (a vagyongyarapodás megosztásán alapuló) törvényes vagyonjogi rendszer érvényesült. A házastársak a házasságkötés időpontjában német állampolgárok voltak és Németországban rendelkeztek lakóhellyel. A házastársak nem kötöttek házassági szerződést. Az örökhagyó nem tett végintézkedést.

14. Az örökhagyó vagyona egy svédországi ingatlanon fennálló, egyketted arányú tulajdoni hányad kivételével Németországban volt.

15. Az elhunyt feleségének kérésére a hagyatéki bíróság 2016. május 30-án nemzeti hagyatéki bizonyítványt állított ki, amely szerint L. Mahnkopf törvényes örökösei az eljárás résztvevői, akik a hagyatékból egyenlő arányban részesülnek.

16. Ezt követően az elhunyt felesége európai öröklési bizonyítvány kibocsátását kérte. A bizonyítvány a svédországi ingatlan tulajdonjogának L. Mahnkopf örököseire történő átszállását érintő információ feltüntetését szolgálta volna. A nemzeti bíróság azonban elutasította a kérelmet, arra hivatkozva, hogy a BGB 1371. §-ának (1) bekezdése a házassági vagyonjogi rendszer kérdésével foglalkozik, amely nem tartozik a 650/2012 rendelet hatálya alá.

17. Az elhunyt felesége a kérdést előterjesztő bírósághoz, a Kammergericht Berlinhez (berlini regionális felsőbíróság) benyújtott fellebbezésében megtámadta a végzést. Az elhunyt felesége egyúttal másodlagos kérelmet is előterjesztett, amelyben azt kérte, hogy az európai öröklési bizonyítványban – kizárólag tájékoztatási céllal – tüntessék fel, hogy az örökségnek a BGB 1371. §-a (1) bekezdésének megfelelően meghatározott egynegyede a házassági vagyonjogi rendszer alapján illeti meg.

18. A kérelmet előterjesztő bíróság kétségét fejezte ki azzal kapcsolatban, hogy kiadható-e az elhunyt feleségének kérelmei alapján európai öröklési bizonyítvány.

19. A nemzeti bíróság az előzetes döntéshozatal iránti kérelmében kiemeli, hogy L. Mahnkopf nem választotta meg a hagyatékával kapcsolatos kérdések vonatkozásában alkalmazandó jogot. Ennek megfelelően – a 650/2012 rendelet 21. cikkével összhangban – e kérdésekben a német jog az irányadó.

20. A házassági vagyonjogi kérdések vonatkozásában a kérdést előterjesztő bíróság pedig emlékeztet arra, hogy a házassági vagyonjogi rendszerekre alkalmazandó jogra vonatozó kollíziós szabályok egységesítésére jelenleg még nem került sor.

21. Ennek megfelelően a házassági vagyonjogi rendszerekre alkalmazandó jogról annak az államnak a nemzeti kollíziós szabályai döntenek, amelyben az eljáró bíróság székhelye található. A német jogban e kollíziós szabályok az Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch (a polgári törvénykönyv bevezetéséről szóló törvény, a továbbiakban: EGBGB) 14. és 15. cikkében találhatók. A kérdést előterjesztő bíróság rámutat arra, hogy e rendelkezések alapján a német jog az irányadó az örökhagyó és felesége közötti házassági vagyonjogi rendszer tekintetében.

22. Noha a német jog az irányadó az öröklési kérdések és a házassági vagyonjogi rendszer tekintetében, a kérdést előterjesztő bíróság úgy véli, hogy az európai öröklési bizonyítvány kiadására irányuló eljárás vonatkozásában – a jelen üggyel azonos körülmények között – az öröklési jog és a házassági vagyonjog hatályának elhatárolása jelentőséggel bírhat a bizonyítvány tartalma és joghatásai szempontjából.

IV. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések és a Bíróság előtti eljárás

23. E körülmények között a Kammergericht Berlin (berlini regionális felsőbíróság) úgy határozott, hogy az eljárást felfüggeszti, és a következő kérdést terjeszti a Bíróság elé:

„1) Úgy kell-e értelmezni a 650/2012 rendelet 1. cikkének (1) bekezdését, hogy azon nemzeti jogi rendelkezések is a rendelet (»öröklésre« kiterjedő) hatálya alá tartoznak, amelyek – a BGB 1371. §-ának (1) bekezdéséhez hasonlóan – a másik házastárs törvényes örökrészének megnövelése útján rendezik az egyik házastárs elhalálozása után felmerülő vagyonjogi kérdéseket?

2) Az első kérdésre adandó nemleges válasz esetén – úgy kell-e értelmezni a 650/2012 rendelet 68. cikkének l) pontját és 67. cikkének (1) bekezdését, hogy a túlélő házastárs örökrésze – még ha annak egy töredéke a BGB 1371. §-ának (1) bekezdéséhez hasonló vagyonjogi szabályozás alapján elvégzett növelésből származik is – teljes egészében feltüntethető az európai öröklési bizonyítványban?

Ha e kérdésre főszabály szerint nemleges választ kell adni – arra kivételesen mégis adható-e igenlő válasz olyan helyzetek tekintetében, amelyekben:

a) az öröklési bizonyítványnak kizárólag az a rendeltetése, hogy az örökösök érvényesíthessék jogaikat egy adott másik tagállamban az örökhagyó e tagállamban található vagyontárgyai tekintetében, és

b) az öröklési ügyekben hozott határozatot (650/2012 rendelet 4. és 21. cikke), valamint, függetlenül attól, hogy melyik kollíziós jog alkalmazására kerül sor, a házassági vagyonjoggal kapcsolatos kérdéseket ugyanazon nemzeti jogrend alapján kell értékelni?

3) Ha az első és második kérdésre teljes egészében nemleges választ kell adni, úgy kell-e értelmezni a 650/2012 rendelet 68. cikkének l) pontját, hogy a túlélő házastárs vagyonjogi szabályozás alapján megnövelt örökrésze teljes egészében – e növelés miatt azonban csak információs jelleggel – feltüntethető az európai öröklési bizonyítványban?”

24. Az előzetes döntéshozatal iránti kérelmet 2016. november 3-án nyújtották be a Bírósághoz.

25. Az alapeljárás felei, a német, a belga, a görög, az olasz, a spanyol és a lengyel kormány, valamint az Európai Bizottság terjesztettek elő írásbeli észrevételeket. A német, a belga és a spanyol kormány, valamint az Európai Bizottság a 2017. október 4-én tartott tárgyaláson is részt vett.

V. Elemzés

A. A 650/2012 rendeletnek a polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködéssel kapcsolatos uniós jogi aktusok rendszerében betöltött szerepéről

26. A 650/2012 rendeletet a 2015. augusztus 17-én vagy azt követően elhalálozott személyek utáni öröklés esetén kell alkalmazni. E tényállások tekintetében a rendelet egységes kollíziós szabályai azon nemzeti szabályozások helyébe léptek, amelyek eddig egymáshoz képest jelentős különbségeket mutattak.

27. A 650/2012 rendelet ezáltal hozzájárul a személyek belső piacon való szabad mozgásának útjában álló akadályok eltörléséhez. Mindez egybecseng a 650/2012 rendelet (7) preambulumbekezdésének második és harmadik mondatával, amely rögzíti, hogy az európai igazságszolgáltatási térségben az örökösök és a hagyományosok, az örökhagyóhoz közel álló más személyek, valamint a hagyatéki hitelezők jogait hatékonyan kell biztosítani.

28. A 650/2012 rendelet emellett rendelkezik az öröklési ügyekre alkalmazandó jog szabad megválasztásának elfogadhatóságáról és hatályáról. Ezáltal lehetővé teszi azt, hogy az örökhagyó saját vagyonának sorsát meghatározó akaratát a lehető legteljesebb mértékben figyelembe lehessen venni.

B. Az első kérdésről

29. A kérdést előterjesztő bíróság az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdésével arra kíván választ kapni, hogy a BGB 1371. §-ának (1) bekezdéséhez hasonló nemzeti jogi rendelkezés a 650/2012 rendelet hatálya alá tartozik-e. A hivatkozott rendelkezés előírja, hogy a túlélő házastársat a BGB 1931. §-a alapján megillető, az örökség egynegyedének megfelelő örökrész megnövekszik az örökség további egynegyedével, amennyiben a házastársak közszerzeményi házassági vagyonjogi rendszerben éltek.

30. A kérelmet előterjesztő bíróság kétségét fejezte ki azzal kapcsolatban, hogy a 650/2012 rendelet alapján a fenti rendelkezés e rendelet 1. cikkének (1) bekezdése és 3. cikke (1) bekezdésének a) pontja értelmében az „öröklésre” vonatkozó szabályozásnak vagy a 650/2012 rendelet hatálya alá nem tartozó, (e rendelet 1. cikke (2) bekezdésének d) pontja) „házassági vagyonjoggal kapcsolatos kérdésnek” tekintendő-e.

31. Meg kívánom jegyezni, hogy a BGB 1371. §-a (1) bekezdésének minősítése – akár az öröklési ügyekre alkalmazandó jog hatálya alá tartozó rendelkezésnek minősül, akár a házassági vagyonjogi rendszerekre alkalmazandó jog hatálya alá tartozik – több évtizede élénk jogtudományi vita tárgya.[4] E problémakör a bíróságok napirendjét sem kerülte el.[5]

32. Az uniós jog elsőbbségének elvével összhangban a nemzeti kollíziós szabályok felett álló uniós kollíziós szabályoknak a 650/2012 rendelet keretében történő egységesítése azonban azt eredményezte, hogy új, eddig nem ismert kontextusban tekinthetünk a kérdéskörre. Az uniós jogalkotó által a 650/2012 rendelet hatályának meghatározása céljából alkalmazott fogalmak önálló jellegűek. Ez azt jelenti, hogy a BGB 1371. §-ának (1) bekezdéséhez hasonló szabályozásoknak – a nemzeti kollíziós szabályok alapján végzett – minősítése az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdés megválaszolásakor nem bírhat döntő jelentőséggel.[6]

1. Bevezető megjegyzések

a) Felek álláspontja

1) Az amellett szóló érvek, hogy a BGB 1371. §-ának (1) bekezdését az öröklési ügyekre alkalmazandó jog hatálya alá tartozó rendelkezésnek minősítsék

33. A görög kormány álláspontjának lényege, hogy a túlélő házastársat a házassági vagyonjogi rendszer megszűnésével megillető örökrészt fel kell tüntetni az európai öröklési bizonyítványban, hiszen a dokumentumnak az örökösök tényleges örökrészét kell tükröznie. Tekintettel tehát arra, hogy ezen örökrészt fel kell tüntetni az európai öröklési bizonyítványban, a BGB 1371. §-át a görög kormány álláspontja szerint a 650/2012 rendelet hatálya alá tartozó szabályozásnak kell elismerni.

34. Az olasz kormány abból indul ki, hogy mivel a BGB 1371. §-ának alkalmazhatósága a házastárs halálától függ, a rendelkezés az öröklési ügyekre alkalmazandó jog hatálya alá tartozik. E kormány álláspontja alátámasztásául továbbá a 650/2012 rendelet (9) preambulumbekezdésére („e rendelet hatályának ki kell terjednie a hagyaték öröklésének valamennyi polgári jogi szempontjára”), valamint

4 A 650/2012 rendelet alkalmazását megelőzően a jogtudományban az a – nemzeti kollíziós szabályokra vonatkozó – vélemény volt túlsúlyban, amely szerint a BGB 1371. §-ának (1) bekezdése a házassági vagyonjogra alkalmazandó jog hatálya alá tartozó rendelkezés (Dörner, H., *Internationales Erbrecht, Art. 25, 26 EGBGB*, in: *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Einführungsgesetz zum BGB*, Berlin 2007, 25. cikk, 34. pont; Riering, W., *Régime légal allemand et succession régie par la loi française*, in: *Mélanges en l'honneur de Mariel Revillard*, Párizs, Editions Defrénois 2007, 258–263. o.; Popescu, D. A., *Guide on international private law in successions matters*, Magic Print 2014, Onesti, 18. o. és az ott hivatkozott szakirodalom).

5 Az Oberlandesgericht Köln (kölni regionális felsőbíróság, Németország) 2011. augusztus 5-i ítéletében (2 Wx 115/11, *Zeitschrift für das gesamte Familienrecht* 2012, 819) az a vélemény jutott érvényre, hogy a túlélő házastárs nem szerez örökrészt a BGB 1371. §-ának (1) bekezdése alapján, amennyiben a házassági vagyonjogi rendszerre alkalmazandó jog a német jog, az öröklési ügyekre alkalmazandó jog pedig – a török jog. Az Oberlandesgericht München (müncheni regionális felsőbíróság, Németország) 2012. április 16-i ítéletében (31 Wx 45/12, *Neue Juristische Wochenschrift-Rechtsprechungs-Report* 2012, 1096) viszont azt a véleményt fogalmazták meg, hogy a BGB 1371. §-ának (1) bekezdését abban az esetben is teljes mértékben alkalmazni kell, amennyiben az öröklési ügyekre az iráni jog az irányadó. A német kollíziós szabályok területén a 2015. május 13-i ítéletében (IV ZB 30/14, *Neue Juristische Wochenschrift* 2015, 2185) a Bundesgerichtshof (szövetségi legfelsőbb bíróság, Németország) végül úgy határozott, hogy a BGB 1371. §-ának (1) bekezdése a házassági vagyonjogi rendszerre alkalmazandó jogi rendelkezés. Ezen ítéletben azt is megállapították, hogy abban az esetben, amennyiben a házassági vagyonjogi rendszerre alkalmazandó jog a német jog, az öröklési ügyekre alkalmazandó jog pedig egy másik állam joga, a BGB 1371. §-ának (1) bekezdése alapján a túlélő házastárs továbbra is jogosult örökrészre.

6 A jogtudomány nem egységes a BGB 1371. §-a (1) bekezdésének a 650/2012 rendelet szerinti minősítését illetően. Egyes szerzők szerint e rendelkezés a házassági vagyonjogi rendszerekre alkalmazandó jog hatálya alá tartozik (lásd a következő publikációkban hivatkozott szakirodalmat: Bonomi, A., *Article 1 – Champ d'application*, in: Bonomi, A., Wautelet, P., *Le droit européen des succession. Commentaire du règlement (UE) nº 650/2012, du 4 juillet 2012*, Bruxelles, Bruylant 2016, 89. o.; valamint Reis, A., *Succession and Family Law*, in: Bariatti, S., Viarengo, I., Villata, F. C., *Towards the Entry into Force of the Sucession Regulation: Building Future Uniformity upon Past Divergencies*, JUST/2013/JCIV/AG/4666, 45. o.), míg más szerzők az öröklési jog hatálya alá sorolják. (Lagarde, P., [Heinrich] Dörner: Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche/IPR. Art. 25, 26 EGBGB. Anhang zu Art. 25 f EGBGB: Ausländische Rechte, *Revue critique de droit international privé*, 1996, 389. o.; Margoński, M., Anmerkung zum Vorlagebeschluss des Kammergerichts an den EuGH vom 25. Oktober 2016, 6 W 80/16 in der Rs. C-558/16, Mahnkopf, *Zeitschrift für Erbrecht und Vermögensnachfolge*, Heft 4, 2017, 212–213. o.).

23. cikke (2) bekezdésének b) pontjára hivatkozik, amely arról rendelkezik, hogy az öröklési ügyekre alkalmazandó jog hatálya kiterjed a következőkre: „a kedvezményezettek, a részesedésük és az örökhagyó által esetlegesen rájuk ruházott kötelezettségek meghatározása, valamint egyéb öröklési jogok meghatározása, a túlélő házastárs vagy élettárs öröklési jogait is ideértve”.

35. Ennek szellemében tartja fenn álláspontját a lengyel kormány, amely kiemeli, hogy a vagyongyarapodás megosztása a vagyontárgyak és jogok átszállásának egyik, a törvényes örökrész megnövelésével járó formája. Ezen átszállás kizárólag az egyik házastárs elhalálozásával következik be. A lengyel kormány emellett elvégzi a BGB 1371. §-ának (1) bekezdésében szabályozott intézménynek és a német jogban betöltött funkciójának alapos elemzését. A lengyel kormány többek között arra hívja fel a figyelmet, hogy a BGB 1371. §-ának (1) bekezdését a BGB 1931. §-ának (1) és (3) bekezdésével, vagyis olyan rendelkezéssel együtt kell alkalmazni, amelynek az öröklési ügyekre alkalmazandó jog hatálya alá tartozása megkérdőjelezhetetlen, és amely közvetlenül a BGB 1371. §-ára hivatkozik. A BGB 1371. §-ának (1) bekezdése továbbá kizárólag olyan helyzetben alkalmazandó, amennyiben a házassági vagyonjogi rendszer megszűnésének oka az egyik házastárs elhalálozása és semmi esetre sem olyan esetben, amikor e megszűnés más okra vezethető vissza. Végül pedig a lengyel kormány álláspontja szerint a BGB 1938. §-a fényében végrendelettel kizárható a BGB 1370. §-a (1) bekezdésének alkalmazása.

2) Az az ellen szóló érvek, hogy a BGB 1371. §-ának (1) bekezdését az öröklési ügyekre alkalmazandó jog hatálya alá tartozó rendelkezésnek minősítsék

36. A német kormány – e tekintetben a lengyel kormányéhoz hasonló véleményt előadva, azonban eltérő következtetésekre jutva – azt az álláspontot képviseli, hogy az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdés megválaszolásához azt kell mérlegelni, hogy a BGB 1371. §-a (1) bekezdésének célja a 650/2012 rendelet 1. cikkének (1) bekezdése szerinti „öröklésre” vagy e rendelet 1. cikke (2) bekezdésének d) pontja szerinti „házassági vagyonjogra” vonatkozik-e. A német kormány ezzel összefüggésben azt emeli ki, hogy a BGB 1371. §-a (1) bekezdésének célja a házassági vagyonjogi rendszerből eredő elszámolások lefolytatása; ennek megfelelően pedig a házassági vagyonjogi rendszerre alkalmazandó jog hatálya alá tartozó rendelkezésnek minősül. Annak pedig, hogy ez az elszámolás úgy történik, hogy örökrészt juttatnak a túlélő házastárs részére, kizárólag az a célja, hogy az örökösök közötti elszámolást egyszerűbbé tegye.

37. A Bizottság – a német kormányhoz hasonlóan – a vizsgált helyzetben az adott nemzeti rendelkezés célkitűzéséből kiinduló funkcionális megközelítés követését javasolja. A Bizottság rámutat arra, hogy a közszerzeményi vagyonjogi rendszer esetében megosztásra csak e vagyonjogi rendszer megszűnésével kerül sor. E rendelkezés célkitűzése tehát nem az, hogy az örökhagyó vagyona a hozzá közel álló személyek között felosztásra kerüljön, hanem inkább az, hogy lefolytassák az örökhagyó elhalálozása – mint a házassági vagyonjogi rendszer megszűnését eredményező egyik esemény – miatt szükségessé vált elszámolásokat.

38. A belga kormány az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdésre ugyancsak nemleges válasz adását javasolja. Ezen álláspont alátámasztásául a belga kormány kiemeli, hogy a házassági vagyonjogi viszonyok nemcsak a házasság időtartama alatt, hanem annak – többek között az egyik házastárs elhalálozásával bekövetkező – megszűnésekor is joghatással járnak.

39. A spanyol kormány pedig arra mutat rá, hogy a 650/2012 rendelet (11) és (12) preambulumbekezdése – a házassági vagyonjogi kérdéseket kivonva alóla – nem hagy kétséget e rendelet hatálya felől.

b) A vagyongyarapodásra korlátozódó vagyonközösség intézménye a német jogban

40. Mielőtt továbbhaladnék az elemzéssel, röviden kitérek az előzetes döntéshozatalra irányuló megkereséssel érintett német jogi szabályozás főbb vonásaira. Meggyőződésem, hogy ez lehetővé teszi a Bíróság számára a jelen ügy tárgyául szolgáló kérdés átfogó értékelését. Ráadásul e megfontolásokhoz vissza fogok térni a jelen indítvány további részeiben.

41. A német jogban a törvényes házassági vagyonjogi rendszer a közszerzeményi rendszer, amelyet a német jogalkotó szó szerint „vagyongyarapodásra korlátozódó vagyonközösségként" (*Zugewinngemeinschaft*) határoz meg. Ugyanakkor kétség sem fér hozzá, hogy ebben az esetben vagyonelkülönítésen alapuló rendszerről van szó. Mindkét házastárs megőrzi személyes vagyontárgyait és ennek következtében nem keletkezik közös vagyonnak minősülő külön vagyontömeg.

42. E rendszernek a házastársak életében – különösen a házasság felbontásával – történő megszüntetésével lehetőség nyílik a házastársaknál a vagyonjogi rendszer fennállása alatt végbement vagyongyarapodás eltérő mértékének kiegyenlítésére irányuló elszámolások lefolytatására. Az ehhez hasonló esetekben a házastársak közötti elszámolások – amennyiben szükséges, egyszerűsítések bevezetésével – az alább leírt módon folynak.[7]

43. Első lépésként mindkét házastárs vonatkozásában ki kell számolni a házassági vagyonjogi rendszer megszűnésekor és e rendszer létrejöttekor fennálló vagyon értékének különbségét. E számítások eredményeként két összeget kapunk, amelyek az egyes házastársaknak a házassági vagyonjogi rendszer fennállása alatt bekövetkezett vagyongyarapodását tükrözik. A következő lépés az így kapott két összeg összehasonlítása. Amennyiben az egyik összeg magasabb a másiknál, az a házastárs, akinek a házassági vagyonjogi rendszer fennállása alatt kisebb mértékben nőtt a vagyona, igényt tarthat a két házastárs vagyongyarapodásából számított különbözet felére (BGB 1378. §-ának (1) bekezdése).

44. Meg kell jegyezni, hogy az elszámolások elvégzéséhez olyan információkkal kell rendelkezni, amelyek lehetővé teszik a házastársak vagyongyarapodása közötti különbség megállapítását. A német jog e célból biztosítja a közszerzeményi házassági vagyonjogi rendszer létrehozásakor fennálló vagyoni helyzetet dokumentáló leltár felvételét (BGB 1377. §-a). Emellett – a házassági vagyonjogi rendszer megszűnésekor, valamint a házasság felbontása és a házasság érvénytelenítése iránti kérelem vagy a vagyongyarapodás előrehozott megosztása iránti kereset esetén – bármelyik házastárs kérheti a másik házasfél vagyoni helyzetére vonatkozó, a vagyongyarapodás megosztása szempontjából szükséges információ nyilvánosságra hozatalát (BGB 1379. §-a).

45. Főszabály szerint azonban az elszámolásra vonatkozó, fentiekben ismertetett szabályok nem alkalmazandók, amennyiben az egyik házastárs elhalálozása vezet a házassági vagyonjogi rendszer megszűnéséhez.

46. A BGB 1931. §-a (1) bekezdésének első mondatában meghatározott törvényes öröklés általános szabályai szerint a túlélő házastársat – első rendbeli rokonok mellett – az örökség egynegyede illeti meg. A BGB 1931. §-ának (3) bekezdése továbbá úgy rendelkezik, hogy a törvényes öröklés nem érinti a BGB 1371. §-át. Az első rendbeli rokonok mellett öröklő túlélő házastárs így az örökség egynegyedére a BGB 1931. §-a (1) bekezdésének első mondata alapján, míg az örökség további egynegyedére a BGB 1371. §-ának (1) bekezdése alapján jogosult.

7 Szerzej Martiny, D., Dethloff, N., *Property relationship between spouses – Germany*, August 2008.

47. E megoldás lehetővé teszi a túlélő házastárs és az elhunyt további örökösei közötti elszámolások egyszerűbbé tételét. Az érdekelteket megkíméli attól a terhes kötelezettségtől, hogy mindkét házastárs vagyongyarapodásának mértékét bizonyítaniuk kelljen. Mindez valószínűleg bonyolult feladat lenne, hiszen az örökhagyó már elhalálozott. Ezen felül nem kívánatos konfliktusokat okozhatna az elhunythoz közel álló személyek között.

48. Olykor arra is felhívják továbbá a figyelmet, hogy a házastársak életében fel nem bontott házasságok előnyben részesítését jelenti, hogy nem szükséges kimutatni azt, hogy ténylegesen történt-e vagyongyarapodás, valamint hogy az örökség további egynegyedét a túlélő házastárs szerzi meg.[8] Nem szabad azonban elfeledkezni arról, hogy az örökség egynegyede abban az esetben is megilleti a túlélő házastársat, amennyiben ilyen vagyongyarapodás egyáltalán nem is keletkezett. Az egynegyed az örökségnek és nem az egyik házastárs vagyongyarapodásának egy tört része. A túlélő házastársat a BGB 1371. §-ának (1) bekezdése alapján a vagyongyarapodás számtani megosztásával számított részhez képest nagyobb rész illetheti meg. Az ezzel ellentétes helyzetet sem lehet azonban kizárni, amely esetben a vagyongyarapodás e számtani megosztása jelentene kedvezőbb megoldást a túlélő házastárs számára.

49. Nem ez jelenti azonban az egyetlen módját az egyik házastárs elhalálozását követő házassági vagyonjogi elszámolásnak. Bizonyos esetekben a német jog lehetővé teszi a vagyongyarapodás számtani megosztásának elvégzését.

50. Először is, amennyiben a túlélő házastárs nem örököse vagy hagyományosa az elhunytnak, a BGB 1371. §-ának (2) bekezdése alkalmazandó. A házastárs ekkor követelheti a vagyongyarapodás számtani megosztását. A vagyongyarapodás számtani megosztására irányuló követelésen túl a túlélő házastársat – a BGB 2303. §-a (2) bekezdésének második mondata alapján – megilleti a kötelesrész, amelynek mértéke megegyezik azzal az örökrésszel, amely a házastársat a BGB 1931. §-a szerint törvényes öröklés esetén illetné meg.

51. Másodszor, hasonlóan alakul annak a túlélő házastársnak a helyzete, aki visszautasítja az örökséget. A házastárs követelheti a vagyongyarapodás számtani megosztását, valamint a kötelesrészt is (a BGB 1371. §-ának (3) bekezdése), függetlenül attól, hogy főszabály szerint a német jogban az örökséget visszautasító örökös nem jogosult kötelesrészre.

52. A jogtudomány olykor megemlít egy harmadik, a rendelkezésekben nem szabályozott esetet is, amelyben a BGB 1371. §-ának (1) bekezdése annak ellenére nem alkalmazandó, hogy a házassági vagyonjogi rendszer megszűnéséhez az egyik házastárs halála vezetett. Ez olyan helyzetekre vonatkozik, amelyekben a későbbi örökhagyó végrendeleti intézkedést tesz a házastársa javára.[9]

53. Mind az örökhagyó, mind a túlélő házastárs egyoldalúan megakadályozhatja a BGB 1371. §-a (1) bekezdésének alkalmazását. Főszabály szerint erre az öröklési jog klasszikus eszközeinek igénybe vételével kerül sor. A túlélő házastárs lemondhat az örökségről, az örökhagyó pedig végintézkedéssel kizárhatja házastársát az öröklésből.

8 Droz, G. A. L., Les régimes matrimoniaux en droit international privé comparé, *Recueil des cours de l'Académie de la Haye*, 143. kötet, 1974, 98. o.

9 A német jogtudományban az e kérdésben képviselt véleményeket a következő szerző mutatja be: Zimmermann, R., *Intestate Succession in Germany*, in: Reid, K. G. C., de Waal, M., Zimmermann, R., *Comparative Succession Law. Volume II. Intestate Succession*, Oxford, Oxford University Press 2015, 213. o.

c) Az öröklési ügyekre alkalmazandó jog és a házassági vagyonjogra alkalmazandó jog hatályának elhatárolása – általános megjegyzések

1) Az öröklési ügyekre alkalmazandó jog és a házassági vagyonjogi rendszerekre alkalmazandó jog közötti koordináció hiányáról

54. A túlélő házastárs érdekeinek a másik házasfél elhalálozását követő biztosítása érdekében az egyes tagállamok jogrendjei különböző megoldásokat követnek. Egyes jogalkotók e célból az öröklési jogra jellemző eszközöket használnak fel, a túlélő házastársat más örökösökkel szemben előnyben részesítve. Más jogalkotók házassági vagyonjogi megoldásokra támaszkodnak, ezzel párhuzamosan kizárva a házastársat az örökösök sorából vagy öröklési jogát korlátozva. [10]

55. Nehéz azonban arra példát találni, hogy a fenti modellek tiszta formájukban jelennének meg. Gyakrabban lehet ugyanis találkozni a vegyes modellel, amely esetében a túlélő házastárs vagyoni érdekeinek védelmét számos, akár az öröklési jogon, akár a házassági vagyonjogon alapuló, egymással összefüggő megoldás biztosítja. Ezen elemeknek olyan zárt rendszert kell alkotniuk, amely a túlélő házastárs, a többi örökös, a hagyományosok és a hagyatéki hitelezők érdekei között képes fenntartani a kívánt egyensúlyt.

56. Amennyiben nem csak egy állam joga érintett, az öröklési ügyekre alkalmazandó jogot és a házassági vagyonjogra alkalmazandó jogot különböző kollíziós szabályok jelölik ki. Az alkalmazandó jog kollíziós szabályok alapján történő megállapítása két különböző jogrend rendelkezéseinek alkalmazásához vezethet. E rendelkezések nem feltétlenül vannak egymással összehangolva. Ez számos nehézséget okozhat.

57. Például, az öröklési ügyekre alkalmazandó jog a házastárs vagyoni érdekeit a házastársak közötti vagyoni viszonyra vonatkozó rendelkezések alkalmazásával védheti, míg a házassági vagyonjogi rendszerre alkalmazandó jog ugyanezen célból az öröklési jog eszközeivel élhet.

58. Az ezzel ellentétes esettel is számolni kell, amely – az egyes megoldások halmozódásával – a túlélő házastárs aránytalan előnyben részesítését okozhatja. Ilyen helyzetről beszélünk, amennyiben az öröklésre olyan jog alkalmazandó, amely – az öröklési jog mechanizmusait alkalmazva – különösen erősen védi a túlélő házastársat, a házassági vagyonjogi rendszerre pedig olyan jog, amely különleges előnyöket biztosít e házastársnak a házassági vagyonjogi rendszer megszűnésével kapcsolatos elszámolások keretében.

2) Minősítés

59. A különböző jogrendek szabályainak egyidejű alkalmazásából fakadó nehézségek e szabályok minősítésével („*qualification*”, „*Qualifikation*”, „*characterisation*”) enyhíthetők. Olyan fogalmak értelmezésről van itt szó, amelyeket a kollíziós szabályok kidolgozásakor e szabályok alkalmazási feltételeinek megállapítása céljából alkalmaztak.

60. Mivel a kollíziós normák egy meghatározott rendszert alkotnak, ezt a minősítést úgy kell elvégezni, hogy az egyes kollíziós normák alkalmazási területe ne legyen egymással átfedésben.

61. A minősítés nem vezet mindig kielégítő eredményre. Különösen nehéz az öröklési ügyekre és a házassági vagyonjogi rendszerre alkalmazandó jog szabályainak elhatárolásával kapcsolatos problémák eldöntése ily módon. [11]

10 Graue, E. D., The Rights of Surviving Spouses under Private International Law, *The American Journal of Comparative Law*, 15. kötet, 1966–1967, 164–165. o.

11 Lásd: Kohler, Ch., L'autonomie de la volonté en droit international privé, *Recueil des cours de l'Académie de la Haye*, 359. kötet, 2013, 443. o.

3) A nemzetközi magánjogban alkalmazott hozzáigazítás

62. A minősítés hiányosságai ellensúlyozhatók a nemzetközi magánjog másik általános intézménye, az ún. hozzáigazítás (*adaptation*, *Anpassung*) révén. A hozzáigazítás az olyan anyagi jogi rendelkezések összehangolásának hiányát hivatott kezelni, amelyek az egymással összefüggő kérdések megítélésére alkalmazandó különböző jogrendekből erednek.

63. Noha úgy tűnik, hogy a hozzáigazítás célja egyértelműen meghatározott, nehéz általános ajánlást adni arra vonatkozóan, hogy hogyan valósuljon meg ez a hozzáigazítás. A hozzáigazítás mindenesetre elvégezhető akár a kollíziós szabályok szintjén – az ellentmondások elkerülése és az ügynek egyetlen alkalmazandó jog alapján történő rendezése érdekében – e szabályok alkalmazási területének ismételt kijelölésével,[12] akár az anyagi jogi normák szintjén, az egymással ellentétes rendelkezések módosításával. Szélsőséges esetben ez két jogrendszer sajátságos szintézisének létrehozásához vezet.[13]

64. A hozzáigazítással kapcsolatos megfontolások valójában nem bírnak jelentőséggel az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések megválaszolásakor. A jelen ügyben nem beszélhetünk az öröklési ügyekre alkalmazandó jog és a házassági vagyonjogi rendszerre alkalmazandó jog összehangolásának hiányáról. Mindkét esetben a német jog az irányadó.

65. Az általam ismertetett megjegyzések annyiban azonban lényegesek, hogy nagy jelentőséggel bírhatnak az alapeljárás tárgyát képező tényállástól eltérő esetekben. Úgy vélem, hogy a Bíróságnak az előzetes döntéshozatal iránti kérelemben előterjesztett kérdések megválaszolásakor tudatában kell lennie a jelen ügy mindenkori elbírálásából eredő következményeknek. A Bíróság ítélete kétségkívül jelentős hatással lesz a 650/2012 rendeletnek a nemzeti bíróságok által, más tényállások esetében történő alkalmazására.

66. Egyúttal meg kívánom jegyezni, hogy függetlenül attól, hogy a Bíróság hogyan minősíti a BGB 1371. §-ának (1) bekezdését, nem zárható ki teljes mértékben a hozzáigazítás elvégzésének szükségessége. Függetlenül attól, hogy a BGB 1371. §-ának (1) bekezdését az öröklési jog, vagy pedig a házassági vagyonjog hatálya alá soroljuk, bizonyos esetekben ez a túlélő házastárs aránytalan előnyben részesítéséhez vagy érdekeinek aránytalan sérelméhez vezethet. Szükség lehet a hozzáigazítás elvégzésére, amelynek módját természetesen a konkrét tényállás fogja meghatározni.

67. A BGB 1371. §-ának (1) bekezdésére vonatkozó bevezető megjegyzéseknek és a nemzetközi magánjog általános kérdéseinek meghatározása után rátérhetek az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdés elemzésére.

12 Például abban az esetben, amennyiben a házassági vagyonjogi rendszerre alkalmazandó jog az öröklési jog rendelkezéseivel védi a túlélő házastársat, az öröklési ügyekre alkalmazandó jog pedig e célból a házassági vagyonjogi rendszerekre vonatkozó rendelkezéseket alkalmazza – egyes szerzők szerint – a házassági vagyonjogi elszámolások kérdése az öröklési kérdésekre vonatkozó jog hatálya alá tartozik. Így volt ez egészen a 650/2012 rendelet hatálybalépéséig, Bucher, A., La dimension sociale du droit international privé. Cours général, *Recueil des cours de l'Académie de la Haye*, 341. kötet, 2010, 243. o.

13 A 650/2012 rendelet hatálybalépéséig időnként úgy vélték, hogy abban az esetben, amennyiben a német jogot kell alkalmazni a házassági vagyonjogi rendszerre, az öröklési ügyek pedig más jog hatálya alá tartoznak, a BGB 1371. §-ának (1) bekezdése nem alkalmazandó. A fenti esetben a BGB 1371. §-ának (2) bekezdését kell alkalmazni és – a házasság felbontására alkalmazandó szabályok szerint – a vagyongyarapodás számtani megosztását kell elvégezni. (Droz, G. A. L., Les régimes matrimoniaux en droit international privé comparé, *Recueil des cours de l'Académie de la Haye*, 143. kötet, 1974, 98. o.; Coester, M., International Aspects of German Estate Law, *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review*, 53. kötet, 1981, 66. o.). E megközelítés tulajdonképpen arra az álláspontra vezethető vissza, hogy a BGB 1371. §-ának (2) bekezdésében foglalt „a túlélő házastárs nem minősül örökösnek" szövegezést a következőképpen kell értelmezni: „a túlélő házastárs nem minősül a német jog szerinti örökösnek". Graue, E. D., in: *Comparative law of matrimonial property: a Symposium at the International Faculty of Comparative Law at Luxembourg on the laws of Belgium, England, France, Germany, Italy and the Netherlands*, (szerk.) Kiralfy, A., Leiden, Sijthoff, A. W.,1972, 144. o.

2. Az öröklési ügyekre alkalmazandó jog és a házassági vagyonjogi viszonyokra alkalmazandó jog alkalmazási területének a BGB 1371. §-ának (1) bekezdésével összefüggésben elvégzett elhatárolása

a) A 650/2012 rendelet és a 2016/1103 rendelet hatályának elhatárolása

68. A 650/2012 rendelet hatályát az 1. cikkének (1) bekezdése pozitív megközelítésben jelöli ki. E rendelkezéssel összhangban a rendelet „öröklés” esetén alkalmazandó. A 650/2012 rendelet 3. cikkének (1) bekezdése pedig úgy rendelkezik, hogy az „öröklés” fogalma az örökhagyó vagyonában bekövetkező jogutódlást jelenti, amely a vagyontárgyak, jogok és kötelezettségek haláleset miatti átszállásának valamennyi formáját magában foglalja.

69. A 650/2012 rendelet 1. cikkének (2) bekezdése viszont negatív megközelítésben jelöli ki e rendelet hatályát. A 650/2012 rendelet 1. cikke (2) bekezdésének d) pontja értelmében a rendelet hatálya nem terjed ki „a házassági vagyonjoggal és az ilyen kapcsolatokra alkalmazandó jog szerint a házassággal hasonló joghatásúnak tekintett kapcsolatokra alkalmazandó vagyonjogi jogszabályokkal kapcsolatos kérdésekre”.

70. A 650/2012 rendelet azonban nem tartalmazza „a házassági vagyonjoggal kapcsolatos kérdések” fogalmának értelmezésére irányuló részletes iránymutatást.

71. Az uniós jogalkotó nem csak a 650/2012 rendeletet fogadta el az EUMSZ. 81. cikk (3) bekezdése alapján. A házassági vagyonjogi rendszerekre alkalmazandó jogra vonatkozó egységes kollíziós szabályok hiányát felismerve az uniós jogalkotó – az EUMSZ 81. cikk alapján – elfogadta a házassági vagyonjogi rendszerekkel kapcsolatos ügyekben a joghatóság, az alkalmazandó jog, valamint a határozatok elismerése és végrehajtása területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról szóló, 2016. június 24-i (EU) 2016/1103 tanácsi rendeletet[14] is. A 2016/1103 rendeletet – főszabály szerint – 2019. január 29-től kell alkalmazni (e rendelet 70. cikke (2) bekezdésének második mondata).

72. A 650/2012 rendeletnek és a 2016/1103 rendeletnek egymást kiegészítő jellegűnek kell lennie, az alkalmazási területeik között pedig nem lehet átfedés. A 2016/1103 rendelet hatálya alá tartozó kérdésekre – amennyiben azok a házassági vagyonjogi rendszerekre vonatkoznak – ennélfogva nem terjed ki a 650/2012 rendelet hatálya. Az örökléssel kapcsolatos kérdésekre viszont a 2016/1103 rendelet hatálya nem terjed ki[15].

73. A 650/2012 rendelet hatálya nem tehető attól függővé, hogy a 2016/1103 rendelet szerinti megerősített együttműködésben résztvevő tagállamok igazságügyi hatóságai alkalmazzák-e azt. Annak sincs jelentősége, hogy a 2016/1103 rendelet jelenleg még nem alkalmazandó. A rendelet alkalmazásának kezdőnapjától ugyanis a 650/2012 rendelet hatálya nem módosul.

74. A 2016/1103 rendelet hatályát az 1. cikkének (1) bekezdése jelöli ki, amelynek értelmében a rendelet a „házassági vagyonjogi rendszerekre” alkalmazandó. A 2016/1103 rendelet (18) preambulumbekezdése rögzíti, hogy a rendelet hatályának ki kell terjednie a házassági vagyonjogi rendszerekkel kapcsolatos valamennyi polgári jogi szempontra, többek között „[…] a vagyonjogi rendszer – különösen […] a házastársak egyikének halálából fakadó – megszüntetését érintő” esetekre.

14 HL 2016. L 183., 1. o.; helyesbítés: HL 2016. L 183., 28. o.

15 Ennek szellemében – a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló 2003. október 27-i 2201/2003/EK tanácsi rendelet (HL 2003. L 338., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 19. fejezet, 6. kötet, 243. o.; helyesbítés: HL 2003. L 338., 267. o.) és a 650/2012 rendelet hatályának elhatárolásával összefüggésben – lásd: J. Kokott főtanácsnok Matoušková ügyre vonatkozó indítvány (C-404/14, EU:C:2015:428, 31. pont). A fenti ügyben hozott ítéletében a Bíróság analógián alapuló megközelítést alkalmazott, hangsúlyozva, hogy arra törekszik, hogy elkerülhető legyen az e szövegekben foglalt jogszabályok közötti átfedés és bármiféle joghézag. Lásd: 2015. október 6-i Matoušková ítélet (C-404/14, EU:C:2015:653, 34. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

75. A 2016/1103 rendelet hatálya nem terjed ki ugyanakkor – a rendelet 1. cikke (2) bekezdésének d) pontja szerint – „az elhunyt házastárs utáni öröklésre”. Ezt a 2016/1103 rendelet (22) preambulumbekezdése is alátámasztja, amely szerint ki kell zárni a házastárs halála esetén bekövetkező öröklést érintő kérdéseket e rendelet hatálya alól, mivel azok a 650/2012 rendelet hatálya alá tartoznak.

76. E két rendelet hatályára vonatkozó további iránymutatást az e rendeletekben meghatározott kollíziós normák alapján kijelölt alkalmazandó jog hatályára vonatkozó rendelkezések adnak. A 2016/1103 rendelet 27. cikkének e) pontja szerint a házassági vagyonjogi rendszerre alkalmazandó jog fogja meghatározni – többek között – „a házassági vagyonjogi rendszer felbontását és a vagyon felosztását, megosztását vagy megszüntetését”. A 650/2012 rendelet 23. cikke (2) bekezdésének b) pontja szerint „a kedvezményezettek, a részesedésük és az örökhagyó által esetlegesen rájuk ruházott kötelezettségek meghatározása, valamint egyéb öröklési jogok meghatározása, a túlélő házastárs vagy élettárs öröklési jogait is ideértve” e rendelet kollíziós szabályai szerint alkalmazandó jogként kijelölt jog hatálya alá tartozik.

77. Úgy vélem továbbá, hogy a 2016/1103 rendelet hatálya többek között azokra a kérdésekre fog kiterjedni, hogy mely vagyoni jogok válnak hagyatéki javakká; annak megítélésére azonban nem, hogy a hagyatéki javak felett a túlélő házastárs milyen jogosultságokkal rendelkezik. Például, amennyiben a házastársak vagyonközösségben éltek, abban az esetben a 2016/1103 rendelet szabályai által kijelölt jog alapján kell megállapítani, hogy a házasság tartama alatt szerzett ingóság a közös vagyon részét képezi-e, és a jogviszony megszűnése esetén melyik házastárs tulajdonába kerül.

78. A BGB 1371. § (1) bekezdésében foglalt rendelkezés nem a vagyontárgyaknak a házastársak közötti megosztására, hanem a túlélő házastársnak a hagyatéki vagyon elemein fennálló jogosultságának kérdéseire terjed ki. Ez nyomós érv lenne amellett, hogy a BGB 1371. §-ának (1) bekezdéséhez hasonló rendelkezés – mint a 2016/1103 rendelet 1. cikke (2) bekezdésének d) pontja és (22) preambulumbekezdése értelmében vett „elhunyt házastárs utáni örökléssel” összefüggő kérdés – ne minősüljön a házassági vagyonjogi rendszer hatálya alá tartozó rendelkezésnek.

79. A fent ismertetett megfontolások iránymutatásul szolgálhatnak arra vonatkozóan, hogy a BGB 1371. §-ának (1) bekezdése alapján a túlélő házastársat megillető örökrészt nem a 2016/1103 rendelet, hanem a 650/2012 rendelet hatálya alá tartozó kérdésnek kell tekinteni.

b) A túlélő házastársat a BGB 1371. §-ának (1) bekezdése alapján megillető örökrésznek e rendelkezés célkitűzése tükrében való minősítése

1) Bevezető megjegyzések

80. Írásbeli észrevételeiben a német és a belga kormány, valamint a Bizottság arra hivatkozik, hogy az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdés megválaszolása során el kell végezni a BGB 1371. § (1) bekezdésének elemzését és meg kell állapítani e rendelkezés célkitűzését. Ennek alapján meg kell határozni, hogy a házassági vagyonjogi rendszerre alkalmazandó jog vagy az öröklési ügyekben alkalmazandó jog hatálya alá tartozik-e a szabályozás. A lengyel kormány is ezt a megközelítést támogatja, noha e tekintetben eltérő végkövetkeztetésre jut.

81. Egyetértek azzal, hogy egy adott rendelkezés nem értelmezhető az általa betöltött funkciótól elszigetelten. A jogtudomány szerint az elhunyt javainak felosztására irányuló szabályozás az öröklési ügyekre alkalmazandó jog hatálya alá tartozik. Abban az esetben azonban, amennyiben a szabályozás a túlélő házastársnak a vagyon gyarapításában való közreműködésére visszavezethető jogaira vonatkozik,

a házassági vagyonjogi rendszerre alkalmazandó jog az irányadó.[16]

82. Úgy tűnik, hogy a kollíziós szabályokra vonatkozó kérdés eldöntéséhez a jelen ügyben alaposabban meg kell vizsgálni a Bíróságnak a polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés szabályozásával kapcsolatos eddigi ítélkezési gyakorlatát. Ebben a Bíróság – többek között az egyes joghatósági szabályok alkalmazhatóságának megállapítása céljából – szintén hivatkozott bizonyos jogintézmények funkciójára.

2) A „házassági vagyonjog" fogalmának joghatósági szabályok szerinti értelmezése a Bíróság ítélkezési gyakorlatában

83. A Bíróság ítélkezési gyakorlatában nagy figyelmet fordított a Brüsszeli Egyezmény[17] 1. cikke második bekezdése azon 1. pontjának értelmezésére, amely kizárta az egyezmény hatálya alól a „házassági vagyonjoggal" (*les régimes matrimoniaux*) kapcsolatos ügyeket.

84. A de Cavel ítéletben[18] a Bíróság kifejtette, hogy a „házassági vagyonjognak" a Brüsszeli Egyezmény 1. cikke második bekezdése 1. pontjának hatálya alól történő kizárása nemcsak a nemzeti jogban szabályozott házassági vagyonjogi rendszerekre, hanem „a házastársi kötelékből vagy annak megszűnéséből közvetlenül következő valamennyi vagyoni viszonyra" is vonatkozik. A Bíróság ugyanakkor nem vizsgálta azt az eshetőséget, amelyben a házassági vagyonjogi rendszer megszűnésének oka az egyik házastárs halála. Az említett ügyben az előzetes döntéshozatal iránti kérelem egy házassági bontóperrel függött össze.

85. A Bíróság ezen ítéletében kifejtett álláspontjára ismételten hivatkozik a W. ítéletben.[19] Az alapeljárásban az egyik házastárs a másik házastárs birtokában levő fiókvégrendelet kiadását kérte, amelynek segítségével bizonyítani kívánta, hogy házastársa nem kezeli megfelelő módon a dokumentum kiadását kérő házastárs vagyonát. A kérdést előterjesztő bíróság többek között a Brüsszeli Egyezmény 1. cikke második bekezdése 1. pontjának értelmezését kérte a Bíróságtól annyiban, amennyiben e rendelkezés a következő területeknek az egyezmény hatálya alól történő kizárását érinti: „végrendelet és öröklés" (előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdés), valamint a „házassági vagyonjog" (előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdés). A Bíróság először az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdéssel foglalkozott és úgy határozott, hogy a vagyonkezelés kérdése – mint a de Cavel ítélet[20] értelmében vett „a házastársi kötelékből közvetlenül következő vagyoni viszonnyal"[21] szorosan összefüggő kérdés – nem tartozik a Brüsszeli Egyezmény tárgyi hatálya alá.[22]

86. A van den Boogaard ítéletben[23] a Bíróság pedig arról döntött, hogy vajon az a házassági bontóperben hozott végrehajtható ítélet, amelynek keretében az egyik házastárs javára a másik házastárs által teljesítendő, tőkésített pénzbeli ellátást és tárgyak tulajdonjogának átszállását ítéltek meg, a Brüsszeli Egyezmény hatálya alá tartozik-e vagy – figyelemmel a „házassági vagyonjognak" az egyezmény hatálya alóli kizárására (Brüsszeli Egyezmény 1. cikke második bekezdésének

16 Solomon, D., The boundaries of the law applicable to succession, *Anali Pravnog Fakulteta Univerziteta u Zenici*, 18. kiadás, 2016, 200. o.

17 A polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a bírósági határozatok végrehajtásáról szóló, 1968. szeptember 27-i, ún. Brüsszeli Egyezmény (HL 1972. L 299., 32. o.; magyar nyelvű különkiadás 17. fejezet, 1. kötet, 146. o.; a továbbiakban: Brüsszeli Egyezmény).

18 1979. március 27-i ítélet (143/78, EU:C:1979:83, 7. pont).

19 1982. március 31-i ítélet (25/81, EU:C:1982:116, 6. pont).

20 1979. március 27-i ítélet (143/78, EU:C:1979:83).

21 1982. március 31-i W. ítélet (25/81, EU:C:1982:116, 7. pont).

22 1982. március 31-i W. ítélet (25/81, EU:C:1982:116, 9. pont).

23 1997. február 27-i ítélet (C-202/95, EU:1997:91).

1. pontja)[24] – az egyezmény hatályán kívül esik-e. A Bíróság úgy határozott, hogy az egyik házastárs javára tőkésített pénzösszeget megállapító ítélet esetén – amennyiben a teljesítés a házastárs szükségleteinek kielégítésére irányul vagy mértékének megállapításakor mindkét házastárs szükségleteit figyelembe veszik – tartással kapcsolatos ügyről van szó. Amennyiben a teljesítés kizárólag a javak házaspárok közötti megosztására irányul (*la répartition des biens entre les époux*), akkor a házassági vagyonjogot érinti.[25]

3) A 650/2012 rendelet szabályainak értelmezése érdekében a Brüsszeli Egyezményt érintő ítélkezési gyakorlatra történő hivatkozásról

87. Nem gondolom, hogy lenne amellett szóló érv, hogy a „házastársi kötelékből következő vagyoni viszony" és a „házassági vagyonjogi kérdések" fogalmát eltérően értelmezzük a kollíziós szabályok, többek között a 650/2012 rendelet és az uniós joghatósági szabályokra tekintettel.

88. A Brüsszeli Egyezmény helyébe az 1215/2012 rendelet lépett. E rendelet 1. cikkének (2) bekezdése úgy rendelkezik, hogy az nem vonatkozik a „házassági vagyonjogra". Az Iliev végzésben[26] a Bíróság rámutatott arra, hogy az 1215/2012 rendelet 1. cikke (2) bekezdésének a) pontja megegyezik a Brüsszeli Egyezmény 1. cikke második bekezdésének 1. pontjával. E végzésében a Bíróság az 1215/2012 rendelet értelmében vett „házassági vagyonjog" fogalmának értelmezésére vonatkozó ítélkezési gyakorlat aktualitását is megerősítette.[27] A jogtudomány is azt javasolja, hogy az 1215/2012 rendelet fogalmainak értelmezését a Bíróság Brüsszeli Egyezményre vonatkozó ítélkezési gyakorlatának alapulvételével végezzék el.[28]

89. A 650/2012 rendelet, a 2016/1103 rendelet és az 1215/2012 rendelet hatályának egymáshoz képest kiegészítő jellegűnek kell lenni. Úgy vélem, hogy a „házassági vagyonjogi kérdéseknek" a 650/2012 rendelet 1. cikke (2) bekezdésének d) pontjával történő kizárását a Bíróság azon ítélkezési gyakorlatával összhangban levőnek kell értelmezni, amely kizárja a Brüsszeli Egyezmény hatálya alól a „házassági vagyonjogot" (ezen egyezmény 1. cikke második bekezdésének 1. pontja).

90. Ugyanakkor tudatában vagyok annak, hogy a joghatósági szabályok és az előzetes döntéshozatal iránti kérelemmel érintett kollíziós szabályok célja nem egyezik meg. A 650/2012 rendelet azonban nemcsak kollíziós szabályokat, hanem joghatósági szabályokat is tartalmaz. A 650/2012 rendelet 1. cikkében megállapított tárgyi hatálya mindkét fajta rendelkezésre vonatkozik. Nincs okunk – hacsak nem merül fel lényeges ellenérv – a rendelet tárgyi hatályát kijelölő fő fogalmakat eltérő módon értelmezni, attól függően, hogy kollíziós vagy joghatósági szabályokról van-e szó.

24 Meg kell jegyezni, hogy a Brüsszeli Egyezmény – ellentétben a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló 2012. december 12-i 1215/2012 európai parlamenti és tanácsi rendelet (HL 2012. L 351., 1. o.) 1. cikke (2) bekezdésének e) pontjával – nem zárta ki hatálya alól „a családi vagy rokoni kapcsolatból, házasságból vagy házassági rokonságból származó tartási kötelezettségeket". Így, ha az ítélettel érintett ügyet tartási kötelezettséggel kapcsolatos ügynek minősítik, alkalmazható lenne a Brüsszeli Egyezmény. Napjainkban az ehhez hasonló ügy a tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről szóló, 2008. december 18-i 4/2009/EK tanácsi rendelet (HL 2009. L 7., 1. o.; helyesbítések: HL 2009. L 7., 21. o.; HL 2009. L 7., 64. o.) hatálya alá tartozna.

25 1997. február 27-i van den Boogaard ítélet (C-220/95, EU:C:1997:91, 22. pont).

26 2017. június 14-i végzés (C-67/17, EU:C:2017:459, 24. pont).

27 2017. június 14-i Iliev végzés (C-67/17, EU:C:2017:459, 25–30. pont).

28 Rogerson, P. in: Magnus, U., Mankowski, P., *Brussels Ibis Regulation*, Köln, Otto Schmidt 2016, 71. o.

4) A Bíróságnak a joghatósági szabályokra vonatkozó ítélkezési gyakorlatából fakadó következtetések

91. A joghatósági szabályokkal kapcsolatos ítélkezési gyakorlatnak a jelen indítvány 84–86. pontjában ismertetett elemzése – a jelen indítvány 90. pontjában előadott megjegyzések fényében – arra enged következtetni, hogy „a házassági vagyonjognak" a polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködésre vonatkozó uniós jogi aktusok hatálya alól történő kizárása elsősorban a házastársi kötelékből vagy annak megszűnéséből közvetlenül következő valamennyi vagyoni viszonyra, többek között annak kérdésére is kiterjed, hogy az egyes vagyontárgyak a hagyatékhoz vagy a házastársak között megosztandó vagyonhoz tartoznak-e.

92. Ahhoz, hogy az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdést megválaszolhassuk, meg kell határoznunk, hogy a BGB 1371. §-ának (1) bekezdése – az uniós szabályok kontextusában – az öröklési jog vagy a házassági vagyonjog hatálya alá tartozónak minősíthető-e. E rendelkezés értelmezését a Bíróság ítélkezési gyakorlatának tanulságai fényében úgy kell elvégezni, hogy e szabályozás célkitűzését megállapítva eloszlathassuk a kérdést előterjesztő bíróság kétségeit.

93. A BGB 1371. §-ának (1) bekezdéséhez hasonló rendelkezés kizárólag az egyik házastárs elhalálozása esetén alkalmazható. Az egyik házastárs halálát követően továbbra is beszélhetünk a javaknak a hagyaték és a túlélő házastárs vagyona közötti megosztásáról. Ugyanakkor – a jelen indítvány 48. pontjában ismertetett megjegyzések alapján – a BGB 1371. §-ának (1) bekezdése alapvetően nem a vagyontárgyak felosztására vagy a házassági vagyonjogi elszámolásra irányul. Inkább a túlélő házastárs helyzetének a többi örököshöz képest történő meghatározására szolgál. Kijelöli ugyanis, hogy a túlélő házastársat milyen mértékű örökrész illeti meg.

94. A túlélő házastársat a BGB 1371. §-ának (1) bekezdése alapján megillető örökrész és a házastársi kötelékből közvetlenül következő vagyoni viszonyok közötti kapcsolat hiánya még inkább nyilvánvalóvá válik, ha azt is figyelembe vesszük, hogy e rendelkezés attól függetlenül alkalmazandó, hogy a közszerzeményi vagyonjogi rendszerre vonatkozó szabályok szerint fennállnak-e a feltételei a javak bármiféle megosztásának.[29]

95. Továbbá – a jelen indítvány 53. pontjában ismertetett megjegyzésekkel összhangban – a leendő örökhagyó az öröklési jog eszközeit alkalmazva egyoldalúan megakadályozhatja e rendelkezés alkalmazását. Alapvetően ilyen az öröklési jog jellege. Az öröklési jogra jellemző, hogy az örökhagyó viszonylag szabadon rendelkezhet a hagyatékról, míg a házassági vagyonjogi rendszerekből fakadó viszonyokkal kapcsolatos döntéseket főszabály szerint a házastársak együtt hozzák.

96. Úgy vélem tehát, hogy a BGB 1371. §-ának (1) bekezdéséhez hasonló szabályozás alapvető célkitűzése is amellett szól, hogy ez a rendelkezés az öröklési jog és nem a házassági vagyonjog hatálya alá tartozik.

c) Az európai öröklési bizonyítványt bevezető rendelkezések hatékony érvényesülése

97. Azon fogalmak, amelyeket az uniós jogalkotó a 650/2012 rendelet hatályának meghatározása céljából alkalmazott – ahogy arra már a jelen indítvány 32. pontjában utaltam – önálló jellegűek. E fogalmak értelmezése során figyelembe kell venni a 650/2012 rendelet célkitűzéseit, amelyek – a jelen indítvány 27. pontjában ismertetett megjegyzésekkel összhangban – a belső piac térségében a személyek szabad mozgását gátló akadályok eltörlése és a tágállamokban az örökösök jogainak

29 Például az örökhagyó vagyona a házasság megkötésekor 100 ezer pénzegység értéket képviselt és nem gyarapodott a házasság időtartama alatt. A túlélő házastárs viszont a házasság fennállása alatt 50 ezer pénzegységnek megfelelő összeget halmozott fel. Ebben a helyzetben, a vagyongyarapodás számtani megosztását alkalmazva, a túlélő házastárs nem követelhetné a vagyongyarapodás megosztását. Sőt, a házasság felbontása esetén éppen ellenkező eset érvényesülne. A túlélő házastárs lenne köteles 25 ezer pénzegységnek megfelelő összeget fizetni a másik házastárs javára. A BGB 1371. §-ának (1) bekezdése azonban azt eredményezi, hogy a túlélő házastársat illeti meg a 25 ezer pénzegységnek megfelelő összeg – mint az örökrész egynegyede.

hatékony biztosítása.[30] Ennek érdekében a 650/2012 rendelet, a (8) preambulumbekezdésével alapján egységes bizonyítványt vezet be: az európai öröklési bizonyítványt. Annak rendeltetése – ahogyan az e rendelet (67) preambulumbekezdéséből kitűnik – hogy az Unióban a határokon átnyúló vonatkozású öröklések gyorsan, zökkenőmentesen és hatékonyan rendeződjenek.

98. A 650/2012 rendelet 69. cikke rendelkezik az európai öröklési bizonyítvány joghatásairól. A bizonyítvány legitimációs funkciót tölt be, és – külön eljárás nélkül – valamennyi tagállamban joghatással bír (a 650/2012 rendelet 69. cikkének (1) bekezdése). „Az öröklésre alkalmazandó jognak vagy a bizonyos tényekre alkalmazandó egyéb jognak megfelelően megállapított", az európai öröklési bizonyítványban feltüntetett tények közhitelességét vélelmezni kell (a 650/2012 rendelet 69. cikkének (2) bekezdése).

99. A 650/2012 rendelet (71) preambulumbekezdésének második mondata kimondja, hogy a bizonyítvány elsősorban bizonyító erővel bír, és hitelesen bizonyítja az öröklésre alkalmazandó jognak vagy a bizonyos – a végintézkedés tartalmi érvényességéhez hasonló – tényezőkre alkalmazandó egyéb jognak megfelelően megállapított tényezőket. A bizonyítvány bizonyító ereje azonban – a 650/2012 rendelet (71) preambulumbekezdésének harmadik mondatával összhangban – nem terjedhet ki az e rendeletben nem szabályozott kérdésekre, mint például a hozzátartozói minőség kérdésére, vagy annak eldöntésére, hogy egy vagyontárgy tulajdonjoga az örökhagyót illette-e meg.

100. A bizonyítvány bizonyító ereje kizárólag azokra a tényekre terjed ki, amelyeket a 650/2012 rendelet egységes kollíziós szabályainak alkalmazásával kijelölt jog alapján állapítottak meg.[31] Olyan tények ezek, amelyekre kiterjed a 650/2012 rendelet 23. cikke (öröklési jog), valamint a 650/2012 rendelet 24–28. cikke – amely cikkek a következőkre vonatkoznak: az öröklési szerződéstől eltérő végintézkedés megengedettsége és tartalmi érvényessége (24. cikk), az egyetlen személy utáni öröklésre vonatkozó öröklési szerződés megengedettsége, tartalmi érvényessége és a felekre nézve kötelező ereje (25. cikk), a végintézkedések alaki érvényessége (27. cikk), valamint az elfogadó, illetve visszautasító nyilatkozat alaki érvényessége (28. cikk) – alapján kijelölt jog hatálya.

101. Ez alapján úgy vélem, hogy kizárólag az öröklési jog (23. cikk), valamint az 650/2012 rendelet egységes kollíziós szabályai által körülhatárolt egyéb kérdésekre alkalmazandó jog (24–28. cikk) alapján megállapított tényekre terjednek ki a 650/2012 rendelet 69. cikke (2) bekezdése szerinti joghatások. E joghatások azonban nem terjednek ki a nemzeti kollíziós szabályok, valamint a 650/2012 rendeleten kívüli uniós kollíziós szabályok alapján megállapított tényekre.

102. Amennyiben elfogadjuk, hogy a BGB 1371. §-ának (1) bekezdése alapján a túlélő házastársat megillető örökrész az öröklési jog hatálya alá tartozik, az ezen örökrészre vonatkozó információ – a 650/2012 rendelet 69. cikkének (2) bekezdésében meghatározott valamennyi joghatást kiváltva – feltüntethető az európai öröklési bizonyítványban. Amennyiben azonban e rendelkezést a házassági vagyonjogi rendszerre alkalmazandó jog hatálya alá tartozó kérdésként kezeljük, nem tekinthető hitelesen bizonyítottnak a túlélő házastársat megillető örökrészre vonatkozó információ.

103. Ez is amellett szól, hogy a BGB 1371. §-ának (1) bekezdését az öröklési jog hatálya alá tartozó rendelkezésnek minősítsük. Ily módon biztosítható a 650/2012 rendelet azon rendelkezéseinek hatékony érvényesülése, amelyek bevezették az európai öröklési bizonyítvány intézményét.

30 Ilyen értelmű határozatot hozott a Bíróság a 2017. október 12-i Kubicka ítéletben (C-218/16, EU:C:2017:755, 56. pont), megállapítva, hogy a 650/2012 rendelet rendelkezéseinek az ítéletben ismertetett értelmezése összhangban áll e rendelet célkitűzéseivel, amelyek értelmében e rendelet elő kívánja segíteni a belső piac megfelelő működését, azáltal hogy megszüntetik azoknak a személyeknek a szabad mozgása előtti akadályokat, akik a határokon átnyúló vonatkozású örökléssel összefüggő jogaikat kívánják érvényesíteni.

31 Wautelet, P., *Article 69 – Effets du certificat*, in: Bonomi, A., Wautelet, P., *Le droit européen des succession. Commentaire du règlement (UE) n° 650/2012, du 4 juillet 2012*, Brüsszel, Bruylant 2016, 880. o. A 650/2012 rendelettervezetről lásd még: Basedow, J., Dutta, A. Bauer, C. és mások, Max Planck Institute for Comparative and International Private Law, Comments on the European Commission's Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and authentic instruments in matters of succession and the creation of a European Certificate of Succession, *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*, 74. kötet, 2010, 323. pont.

d) Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdéssel kapcsolatos következtetések

104. A fent ismertetett iránymutatások alapján úgy vélem, hogy a BGB 1371. §-ának (1) bekezdése nem tekinthető a házassági vagyonjogi kérdéssel kapcsolatos és ezáltal a 650/2012 rendelet 1. cikke (2) bekezdésének d) pontja alapján e rendelet hatálya alól kizárt rendelkezésnek.

105. Először is e rendelkezés nem azt határozza meg, hogy mi tartozik a hagyatékba. Az a túlélő házastársnak azon vagyontárgyakon fennálló jogait érinti, amelyek vitathatatlanul a hagyaték részét képezik. A BGB 1371. §-ának (1) bekezdéséhez hasonló rendelkezés a 2016/1103 rendelet 1. cikke (2) bekezdésének d) pontja értelmében vett „elhunyt házastárs utáni örökléssel" kapcsolatos – az e rendelet hatálya alól kizárt, a 650/2012 rendelet kollíziós szabályainak hatálya alá tartozó – kérdésre vonatkozik.

106. Másodszor, e rendelkezés kizárólag valamelyik házastárs elhalálozása esetén alkalmazandó, függetlenül attól, hogy a közszerzeményi vagyonjogi rendszerre vonatkozó szabályok szerint fennállnak-e a feltételei a javak bármiféle megosztásának.

107. Harmadszor, az európai öröklési bizonyítványt bevezető rendelkezések hatékonyságának biztosítására irányuló törekvés is amellett szól, hogy a BGB 1371. §-ának (1) bekezdéséhez hasonló rendelkezést az öröklési jog hatálya alá tartozó rendelkezésként minősítsünk. E rendelkezés öröklési joghoz sorolása lehetővé teszi a túlélő házastársat megillető örökrészre vonatkozó információnak – a 650/2012 rendelet 69. cikkének (2) bekezdésében meghatározott, az összes tagállamban érvényesülő joghatás kiváltását eredményező – feltüntetését az európai öröklési bizonyítványban.

108. A fenti megfontolásokra tekintettel azt javasolom, hogy a Bíróság az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdésre a következőképpen válaszoljon: a 650/2012 rendelet 1. cikke (2) bekezdésének d) pontjával összefüggésben értelmezett 1. cikkének (1) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy az öröklési ügyekre alkalmazandó jog arra a szabályozásra is kiterjed, amely – a BGB 1371. §-ának (1) bekezdéséhez hasonlóan – a túlélő házastárs örökrészét határozza meg, még abban az esetben is, amennyiben e szabályozás alkalmazása meghatározott vagyonjogi rendszer fennállásától függ, a házastárs örökrésze pedig e vagyonjogi rendszerrel kapcsolatos elszámolást pótolja, noha az örökrész mértékének meghatározása teljesen eltérő szabályok alapján történik, mint amilyen szabályok alapján az ilyen vagyonjogi rendszerrel kapcsolatos elszámolás a házastársak életében történt volna.

C. A második és harmadik kérdésről

109. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második és harmadik kérdéssel – amelyet arra az esetre fogalmaztak meg, ha a Bíróság nemleges választ adna az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdésre – a kérdést előterjesztő bíróság arra keresi a választ, hogy a BGB 1371. §-ának (1) bekezdése alapján a túlélő házastársat megillető örökrész feltüntethető-e az európai öröklési bizonyítványban, annak ellenére, hogy e rendelkezés nem a 650/2012 rendelet hatálya alá tartozó kérdésre vonatkozik. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdéssel kapcsolatban általam javasolt válaszra tekintettel, a második és harmadik kérdést nem kell megválaszolni.

110. Amennyiben azonban a Bíróság nem osztaná az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdéssel kapcsolatos álláspontomat, szükségessé válna a második és harmadik kérdés megvizsgálása. Így tehát e kérdésekre is fogok választ javasolni.

111. A második és a harmadik kérdés keretében a kérdéseket előterjesztő bíróság különféle feltevéseket különböztet meg, azt vizsgálva, hogy a BGB 1371. §-ának (1) bekezdése alapján a túlélő házastársat megillető örökrész annak ellenére feltüntethető-e az európai öröklési bizonyítványban, hogy e kérdés nem tartozik a 650/2012 rendelet hatálya alá. E feltevések mindegyike ugyanarra – az európai öröklési bizonyítvány tartalma és e rendelet tárgyi hatálya közötti kapcsolattal összefüggő – kétségre vezethető vissza. Úgy vélem ezért, hogy a második és harmadik kérdést együtt kell megvizsgálni.

1. Az európai öröklési bizonyítvány tartalma és a 650/2012 rendelet hatálya közötti kapcsolatról

112. Ahogy már említettem, e megfontolások hipotetikus jellegűek. E kérdések azon a feltevésen alapulnak, miszerint a Bíróság az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdésre nem az általam javasolt választ adja, és úgy dönt, hogy a BGB 1371. §-ának (1) bekezdése olyan rendelkezés, amely nem tartozik a 650/2012 rendelet hatálya alá. Még e feltevés esetén is úgy vélem, hogy a túlélő házastársat e rendelkezés alapján megillető örökrész feltüntethető az európai öröklési bizonyítványban.

113. Először is, az uniós jogalkotó nyilvánvalóan nem abból indul ki, hogy az európai öröklési bizonyítványban kizárólag olyan információk tüntethetők fel, amelyek a 650/2012 rendelet hatálya alá tartozó tényekre vonatkoznak. Ezt támasztja alá a 650/2012 rendelet 68. cikke h) pontjának szövege is. Azon információk között, amelyeket a bizonyítvány „a kiállítása rendeltetéséhez szükséges mértékben" tartalmaz, a rendelkezés megemlíti „az örökhagyó által kötött házassági szerződésre vonatkozó információt" is. Kétség sem férhet hozzá, hogy ez az utolsó kérdés nem tartozik a 650/2012 rendelet hatálya alá.

114. Másodszor, az öröklési ügyek szempontjából fontos, azonban alapvetően nem öröklési jellegű kérdésekkel kapcsolatos információk feltüntetésének időnkénti elmaradása az európai öröklési bizonyítvány gyakorlati hasznosságát nagymértékben csorbítaná. Hiszen a bizonyítvány nem tükrözné a túlélő házastárs tényleges örökrészét. Ez pedig megkérdőjelezné az európai öröklési bizonyítványt bevezető rendelkezések hatékony érvényesülését (*effet utile*).

115. Harmadszor, az európai öröklési bizonyítvány nem jelentene versenyképes alternatívát a tagállamokban hasonló célokra használt belső (nemzeti) dokumentumokhoz képest, amelyek a túlélő házastárs örökrészét teljes mértékben feltüntetnék. A 650/2012 rendelet ugyanis nem írja elő az európai öröklési bizonyítvány kötelező használatát. Az adott államban kötelező erővel bíró rendelkezések alapján kiállított nemzeti bizonyítványok továbbra is léteznek.

116. A fenti megfontolások fényében úgy vélem, hogy a túlélő házastársat a BGB 1371. §-ának (1) bekezdése alapján megillető örökrész feltüntethető az európai öröklési bizonyítványban.

2. A 650/2012 rendelet hatálya alá nem tartozó információknak az európai öröklési bizonyítványban történő feltüntetésével járó következményekről

117. Pusztán az a lehetőség, hogy egy adott információt fel lehet tüntetni az európai öröklési bizonyítványban, még nem jelenti azt, hogy a 650/2012 rendelet kollíziós szabályai alapján megállapított jog szerint feltüntetett információkhoz hasonlóan ezen információk vonatkozásában is érvényesülni fog minden jellemző.

118. A jelen indítvány 101. pontjában már rámutattam arra, hogy a bizonyítvány bizonyító ereje csak azokra a tényekre terjed ki, amelyeket a 650/2012 rendelet egységes kollíziós szabályai alapján kijelölt jog szerint állapítottak meg.

119. Magával a 650/2012 rendelettel nem ellentétes olyan tények feltüntetése, amelyekre nem vonatkoznak e rendelet 69. cikkében meghatározott joghatások. Véleményem szerint ezt támasztja alá a 650/2012 rendelet már korábban említett (71) preambulumbekezdése, amelynek értelmében „a bizonyítvány bizonyító ereje nem terjedhet ki az e rendeletben nem szabályozott kérdésekre”.

120. Úgy vélem ezért, hogy az európai öröklési bizonyítvány a következőket tartalmazhatja: az öröklési jog alapján megállapított információ (23. cikk), a 650/2012 rendelet egységes kollíziós szabályai által körülhatárolt egyéb kérdésekre alkalmazandó jog alapján megállapított információ (24–28. cikk), valamint a nemzeti kollíziós szabályok (vagy egyéb uniós jogi eszközökbe foglalt kollíziós szabályok) által kijelölt jog szerint megállapított információk. Ebbe az utóbbi kategóriába sorolható – feltételezve, hogy nem tartozik az öröklési jog hatálya alá – a túlélő házastársat a BGB 1371. §-ának (1) bekezdése alapján megillető örökrészre vonatkozó információ. Ezekre a tényekre azonban nem terjedhetnek ki a 650/2012 rendelet 69. cikkének (2) bekezdéséből következő joghatások.

3. A túlélő házastársat a BGB 1371. §-ának (1) bekezdése alapján megillető örökrészre vonatkozó információ jellege az európai öröklési bizonyítványban

121. Felmerül még a kérdés, hogy milyen joghatás köthető a túlélő házastársat a BGB 1371. §-ának (1) bekezdése alapján megillető örökrészre vonatkozó információnak az európai öröklési bizonyítványban történő feltüntetéséhez. A Bizottság írásbeli észrevételei és a tárgyaláson előadott álláspontja során arra hívta fel a figyelmet, hogy noha a 650/2012 rendelet 69. cikkében meghatározott joghatásoknak az örökrészre vonatkozó információra történő kiterjesztésére nincs egyértelmű jogalap, ezt a megoldást kell alkalmazni és a túlélő házastársat a BGB 1371. §-ának (1) bekezdése alapján megillető örökrészre vonatkozó információra ki kell terjeszteni az e rendeletből következő joghatásokat.

122. A jogtudomány szerint a túlélő házastársat a BGB 1371. §-ának (1) bekezdése szerint megillető örökrész – amennyiben az a házassági vagyonjog hatálya alá tartozó kérdésnek minősül – feltüntethető az európai öröklési bizonyítvány szövegében tájékoztató jellegű utalásként a 650/2012 rendelet 68. cikkének h) pontjában említett, „az örökhagyó házassági vagyonjogi helyzetére vonatkozó információ” keretében és arra vonatkozó megjegyzéssel ellátva, hogy mi alapján történt e tény megállapítása.[32] A másik, szintén a kérdést előterjesztő bíróság által az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második és harmadik kérdés kapcsán javasolt vélemény azon a meggyőződésen alapul, hogy a BGB 1371. §-ának (1) bekezdéséből következő vagyongyarapodást a 68. cikk l) pontjában említett, „az egyes örökösöket megillető örökrészre vonatkozó információként” kell feltüntetni.[33]

123. Úgy vélem, hogy függetlenül attól, hogy ezek közül melyik rendelkezés alkalmazandó a vagyongyarapodásra vonatkozó információnak az európai öröklési bizonyítványban történő feltüntetése kapcsán, egyértelműen jelezni kell a bizonyítványban, hogy az örökrészt a házassági vagyonjogi rendszerre alkalmazandó jog alapján állapították meg. Ugyanakkor ez nem feltétlenül annak a tagállamnak a kollíziós szabályai által a házassági vagyonjogi rendszerre alkalmazandóként kijelölt jog, amelynek hatósága előtt az érintett személy fel kívánja használni a másik tagállamban kibocsátott európai öröklési bizonyítványt. Ez a házassági vagyonjogra alkalmazandó jogot kijelölő, az összes tagállam tekintetében egységes és közös kollíziós szabályok hiányából következik.

124. Az európai öröklési bizonyítványban az azt tisztázó fenntartásnak a feltüntetése, hogy a túlélő házastársat a BGB 1371. §-ának (1) bekezdése alapján megillető örökrész a házassági vagyonjogi rendszerre alkalmazandó jog hatálya alá tartozik, egyben korlátozza a 650/2012 rendelet 69. cikkének (3) és (4) bekezdésében foglalt vélelemre való hivatkozás lehetőségét.

32 Ivanc, T., Kralijć, S., European Certificate of Succession – Was there a need for a European intervention?, *Anali Pravnog Fakulteta Univerziteta u Zenici*, 18. kiadás, 2016, 266. o.

33 Stamatiadis, D., in: Pamboukis, H., *EU Succession Regulation No 650/2012: A Commentary*, Oxford, C. H. Beck, Hart Publishing 2017, 633. o.

125. A fenti megfontolásokra tekintettel azt javasolom, hogy a Bíróság, amennyiben az első kérdésre nemleges választ ad, a következőképpen válaszoljon a második és a harmadik kérdésre: a 650/2012 rendelet 68. cikkének l) pontját és 67. cikkének (1) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy a túlélő házastársat megillető örökrész – amennyiben az részben a BGB 1371. §-ának (1) bekezdéséhez hasonló házassági vagyonjogi rendelkezésen alapuló növelés eredménye – kizárólag tájékoztató céllal, teljes egészében feltüntethető az európai öröklési bizonyítványban.

VI. Végkövetkeztetések

126. A fenti megfontolásokra tekintettel azt javasolom, hogy a Bíróság a Kammergericht Berlin (berlini regionális felsőbíróság, Németország) által előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésekre a következőképpen válaszoljon:

Az öröklési ügyekre irányadó joghatóságról, az alkalmazandó jogról, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az öröklési ügyekben kiállított közokiratok elfogadásáról és végrehajtásáról, valamint az európai öröklési bizonyítvány bevezetéséről szóló, 2012. július 4-i 650/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet 1. cikke (2) bekezdésének d) pontjával összefüggésben értelmezett 1. cikkének (1) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy az öröklési ügyekre alkalmazandó jog arra a szabályozásra is kiterjed, amely – a Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) 1371. §-ának (1) bekezdéséhez hasonlóan – a túlélő házastárs örökrészét határozza meg, még abban az esetben is, amennyiben e szabályozás alkalmazása meghatározott vagyonjogi rendszer fennállásától függ, a házastárs örökrésze pedig e vagyonjogi rendszerrel kapcsolatos elszámolást pótolja, noha az örökrész mértékének meghatározása teljesen eltérő szabályok alapján történik, mint amilyen szabályok alapján az ilyen vagyonjogi rendszerrel kapcsolatos elszámolás a házastársak életében történt volna.